THE ROLE OF THE FABULOUS AND THE ROLE OF THE GLORIOUS IN POPULAR LITERATURE

Nicoleta Flavia CIONTE (CĂS. DAN)
PhD Candidate, Technical University of Cluj-Napoca, Nord University Center of Baia Mare

Abstract: Popular creations are no stranger to the fabulous, because they are inspired by the world of mythology, the characters are fantastic, they have unrealistic qualities and the imagined situations belong to the realm of the imaginary.
Fabulous refers to something beyond imagination, enormous, extraordinary, belonging to the mythological world, fantastic, wonderful, imaginary, unreal. Numerous Romanian folk creations are kept closer to the archaic meanings of the mythical structures derived from the vertical organization of the space they imagined. The pomp is specific to the holiday and is also found in the imaginary world of popular creations. The splendor shows the pleasure of man for color and light, which floods the entire mythical space, giving it a restful and family air, using its own chromatic, just to customize a certain vision within the sublime.
The imaginary universe of popular works is aestheticized, sacralized, accepting the everyday and coexisting the sacred and the profane.

Keywords: fabulous, lavish, desecrated, sacred, historicity.

Fabulosul se referă la ceva care depăşeşte orice închipuire, enorm, extraordinar, care aparţine lumii mitologice, fantastic, minunat, imaginar, ireal.[1] Creaţiilor populare nu le este străin fabulosul, deoarece ele sunt inspirate din lumea mitologiei, personajele sunt fantastice, au însuşiri ireale şi situaţiile imaginate ţin de domeniul imaginarului, pot surprinde gândirea omului secolului al XXI-lea, chiar dacă omul arhaic s-a comportat aşa încât întrece orice închipuire.

Numeroase creaţii folclorice româneşti se păstrează mai aproape de semnificaţiile arhaice ale structurilor mitice derivate din organizarea verticală a spaţiului imaginat de ele. În basme există anumite localizări fabuloase: grădina frumoasă în care trăia prinţesa Tinereţe… a lui Făt – Frumos, pădurile populate de fiinţe fabuloase: Scorpie, Ghionoaie; de asemenea, eroul descinde în spaţiul subteran, pentru ca, înfruntându-se cu zmeii, să recupereze şi să restituie spaţiului uman valori pierdute: aştrii (Soarele, Luna), merele de aur, fetele de împărat furate.

Aceste reprezentări au structură identică: opoziţia spaţială marcată vertical sus/jos, mediată prin coborârea unui actant (Prâslea) într-un anumit scop: pentru a găsi pe cel care fură merele de aur. În diferite basme, scopul este diferit în funcţie de context, de fapt semnificaţia motivului descinderii este diferită de la un context la altul. În climatul culturii tradiţionale româneşti, persistă sub formă de credinţă anumite reprezentări mitice: Sfânta Duminică, Sfânta Vineri, etc. Traian Herseni identifica în

[1] ******Dicţionar explicativ al limbii române*, Academia Română. Institutul de Lingvistică ”Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998, Ediţia a II-a;p. 363;

credinţele populare: „...un zeu vechi al codrului, reprezentat nu numai prin brad, ci şi prin cerb, vultur, bour etc., adică prin sălbăticiuni impresionante şi caracteristice ale pădurii, care în zilele mari cobora ritual la vale (mai ales iarna), ca să binecuvânteze satele de la poale."[2] Se conservă o ipostază arhaică a mitului descinderii, situaţie fabuloasă în basmele româneşti.

În mitul transhumanţei, în care se manifestă opoziţia munte/ţară, berbecii fabuloşi sunt cei care „ scot oile la picior de munte", deoarece oile şi ciobanii sunt meniţi să trăiască în spaţiul pastoral al stânei. Urcarea oilor la munte are semnificaţii mitice, spre un spaţiu fast.

Fiinţele supranaturale sunt foarte diverse: în basme apar: balauri/dragoni, grifoni, unicorni, împrumutate „ din bestiariile furnizate de izvoare mitice şi legendare, ori sunt invenţii mai târzii; în genere, înfăţişarea unui monstru fabulos este complex straniu de detalii morfologice aparţinând unor organisme reale care aparţin umor specii şi regnuri diferite."[3]

Rolul fabulosului în creaţiile populare este acela de a face legătură cu lumea arhaică a miturilor, de a aduce în timp anumite personaje care, prin apariţia lor spectaculoasă, trec dincolo de normalitate, de orice închipuire absolut omenească. Eroii care populează basmele româneşti sunt eminamente fabuloşi, reuşind să imprime un caracter popular, arhaic, acţiunilor în care sunt antrenaţi. Aşadar, este foarte importantă relaţia dintre basm şi mit: „ Basmul nu este mit, dar pe baza lui poate fi reconstituit un limbaj mitic, sau, cel puţin, elemente fundamentale ale structurii unui limbaj mitic."[4] De fapt, legenda descrie, mitul explică şi basmul creează o lume nouă, care îi este proprie.

Orizontul etnografic, specific fiecărui popor, este determinat de asimilarea elementelor universale la cultura proprie şi contribuţia originală a fiecărui popor, constituind un şir neîntrerupt de inovaţii. Basmul fantastic evoluează dominat nu numai de modele primare derivate din limbajul mitic şi ritualic, ci şi sub presiunea povestitorului şi a mediului pe care îl reprezintă.

Influenţată de aceşti factori, lumea fabuloasă a basmului este asimilată şi reinterpretată în termenii universului local, cotidian. În acest fel, rolul povestitorului şi al mediului pe care îl reprezintă este covârşitor, fiind mai important în basmele al căror cadru sau univers fabulos este mai îndepărtat de mediul în care el trăieşte, pentru că imaginează cadrul conform celui căruia îşi desfăşoară existenţa fizică. Basmul popular românesc este caracterizat de elementele specifice acestei culturi: suprapunerea factorului creştin, credinţe populare în astrologie, noroc, prevestiri, credinţe şi obiceiuri locale care există numai în basm, fiindcă au dispărut din viaţa cotidiană şi urme ale unor evenimente istorice.

Însuşiri fabuloase li se atribuie şi unor personaje de baladă populară (Toma Alimoş), pentru a crea o atmosferă tipic românească, specifică eroilor din basmele

[2] Pavel Ruxăndoiu, *Folclorul literar în contextul culturii populare româneşti,* Editura Grai şi Suflet, Bucureşti, 2001, p. 328.
[3] Mihaela Cernăuţi-Gorodeţchi, *Poetica basmului modern*, Editura Universitas XXI, 2000, Iaşi, p. 107;
[4] Pavel Ruxăndoiu, *Folclorul literar*…,ed. cit., p. 411;

populare româneşti. Fabulosul se evidenţiază cu ajutorul personificării uneori a animalelor: oiţa năzdrăvană, element oracular, înzestrată cu darul vorbirii şi al premoniţiei. Fantasticul sau fabulosul popular este pus în relaţie cu miticul şi cu magicul. Mitul este un dat originar al existenţei umane: „ se referă întotdeauna la o creaţie, el povesteşte cum a ajuns un lucru să existe, sau cum a luat naştere o comportare, o instituţie, un fel de a munci."[5] Lumea evocată în basme şi personajele fabuloase care o populează este una mitică. Această poveste, istorisire este circumscrisă imaginarului, înţeles ca spaţiu privilegiat din manifestarea instinctului de creaţie artistică.

Istoricitatea basmului, proiectată şi transfigurată în plan fabulos, adică fantastic este revelatoare, cât şi cunoscutul fenomen de mitizare fabuloasă a istoricului, propriu memoriei colective, ce se exprimă pe cale orală. George Călinescu în *Estetica basmului*, afirma că :" basmul este operă de creaţie literară, cu o geneză specială, oglindire a vieţii în moduri fabuloase."[6] Detaliul şi inefabilul sunt principalul în basm, iar stereotipicul cade pe planul secundar. Asupra erosului se manifestă o viziune fantastică, mai ales în basmul ai cărui protagonişti aparţin celor două lumi diametral opuse: realul fabulos şi imaginarul absolutizat în puritatea lor suprareală.

O latură importantă în sursele basmului este reprezentată de fabulosul pe care îl va aduce Biblia în zonele creştinate sau de influenţele creştinismului. Miracolele *Bibliei* completau mitologia, deoarece locul Olimpului va fi luat de Cer, zeităţile iau forme de plante sau animale: Jupiter poate fi reprezentat de taur, etc. Biserica pune în circulaţie vechile mituri ale arborelui antropogonic pentru a vehicula misterul crucii, descinzând din arborele lui Adam. [7] Creştinismul a creat un haos imagistic şi i-a dat obiectului sau imaginii, funcţie metafizică şi astfel, încetează de a mai fi fantastică, deoarece atunci când spiritul uman găseşte o cauză a existenţei, efectele nu mai sunt considerate neobişnuite. De aceea, încă se mai acordă valoare fantastică forţelor malefice, cărora omul nu le stabileşte o cauză precisă.

În basme în special, nu este vorba despre un fantastic pur specific literaturii culte evoluate ulterior, este un fantastic popular, un fabulos autohton, deoarece creaţiile populare se vor dezvolta în funcţie de spaţiul imaginar şi de elementele culturii spirituale căreia aparţin.

Termenul se explică astfel: plin de fast, măreţ, splendid, bogat. [8] Fastul este specific sărbătorii şi se regăseşte şi în lumea imaginară a creaţiilor populare. Merită amintit fastul din finalul basmului, care se termină întotdeauna printr-o nuntă – petrecere fastuoasă, fastul de la curţile domneşti, frumuseţea grădinilor palatelor imaginate, splendoarea prinţeselor, a lui Făt - Frumos, magia naturii, a pădurii, a câmpiilor, bogăţia împăraţilor, etc. De asemenea, în balade, fastul îşi face simţită prezenţa în ritmicitatea şi rima versurilor, în imaginile alegorice precum nunta

[5] apud Nicolae Ciobanu, *Între imaginar şi fantastic în proza românească,* Editura Cartea Românească, 1988, p. 10, Mircea Eliade, *Aspecte ale mitului*, Bucureşti, 1978, pp.18-19;
[6] Nicolae Ciobanu, *Între imaginar şi fantastic*…, ed. cit, p. 29;
[7] Constantin Prut*, Fantasticul în arta populară românească,* Editura Meridiane, Bucureşti, p. 18;
[8] ****Dicţionar explicativ al limbii române*, Academia Română. Institutul de Lingvistică "Iorgu Iordan", Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998, Ediţia a II-a, p. 368;

ciobănaşului mioritic, frumuseţea acestuia ce reiese din versurile nebănuite, create de autorul popular, măreţia idealului actanţilor: mitul estetic din balada *Meşterul Manole*, unde se cere zidirea unei mânăstiri, a cărei frumuseţe să nu fie egalată, mândria meşterului de a crea ceva unic pentru nemurire, jertfind-şi în acest scop, însăşi soţia, căutarea ritualică a locului construcţiei, etc. Frumosul impune frumos, esteticul vrea să triumfe, şi reuşeşte să îmbrace în haine de sărbătoare creaţiile populare româneşti, conferindu-le frumuseţe, măreţie, splendoare.

Fastuosul este în raport cu sărbătorescul, cu ceremonialul. În viaţa societăţilor primitive *Sărbătoarea* are importanţă capitală, fie că se cinstesc, zei, împăraţi, nunţi, boteze, etc. După G. Dumezil, „sărbătoarea realizează cu adevărat o deschidere către Marele Timp… este momentul şi procedeele prin care Marele Timp comunică cu timpul curent obişnuit, primul golindu-şi în cel de-al doilea o parte din conţinut: graţie acestei osmoze, oamenii pot să acţioneze asupra fiinţelor, forţelor, evenimentelor de care primul e plin."[9] Între sacru şi universul uman ar putea să apară discontinuitatea, dar este astfel evitată. Se restabileşte comunicarea cu fiinţa, cu valoarea, iar sacrul reia în seama lui realitatea umană şi o regenerează. „Sărbătoarea pare ca o liturghie globală, ca un fenomen total; ea pune în joc societatea unanimă, a cărei coeziune este, concomitent, reafirmată." [10] Astfel, întreaga existenţă este transfigurată.

Un ritual de sărbătoare este mai complex, mai solemn, mai deosebit decât un ritual cotidian. Sărbătoarea este un moment al expansiunii sacrului, corespunde unei întoarceri a Marelui Timp, care asumă timpul existenţial. „Timpul sărbătorii este timpul mitic, timpul iniţial, pe care liturghia festivă nu se mulţumeşte doar să-l evoce, să-l comemoreze, ci îl recreează efectiv. Mitul este într-adevăr peisajul ritual al sărbătorii. El îi defineşte nu numai timpul, ci şi spaţiul. Spaţiul sărbătorii nu coincide cu simplul spaţiu vital al existenţei obişnuite. El este spaţiul arhetipal al mitului care, debordând din sanctuarele, din altarele unde se afla închis de obicei, se răsfrânge împrejur, îmbrăţişând totalitatea lăcaşului oamenilor."[11] Deci, sărbătoarea pare să fie reluarea mitului, un spectacol jucat de întreaga societate.

Festivităţile prilejuite de mariaj plasează omul în ipostaza de cetăţean ideal. Eroul basmului se va împlini, pentru a fi capabil să conducă împărăţia, având nevoie de refacere a cuplului, a întregului. Reprezentările se realizează prin alegorie, stabilindu-se relaţii de asemănare între planul concret, dar sustras cotidianului şi obişnuitului şi ipostaza sa imaginabilă pe planul idealului sau al mitului. Se pot oare închipui voinicii codrului mergând prin pădure deosebit de aranjaţi, gătiţi de sărbătoare? Este tendinţa de idealizare estetică a realităţii, de poetizare, ca lege specifică a tradiţiei. Limbajul ceremonios şi alegorizat este incert, puţin veridic, mai ales că povestitorul prin formula finală, în basme, realizează ieşirea din spaţiul imaginarului. Limbajul doar subliniază caracterul solemn al ritualului, fără a diminua funcţia socialului. „Fastul rezultă din idealizarea situaţiei omului în cadrul colectivităţii, ca şi din mândria cu care descrie frumuseţea podoabelor, mulţimea oştilor, întinderea pământurilor, strălucirea

[9] Georges Gusdorf, *Mit şi metafizică*, Editura „ Amarcord", Timişoara, *1996,* p. 69;
[10] Idem;
[11] Idem, ibidem, p. 70;

acareturilor. Toate există în închipuire, dar în momentul în care mirele este sustras din ritmul cotidianului, datorită ceremonialului care îl plasează în altă ordine logică, el are aerul că dispune în mod virtual de asemenea bogăţii."[12]

Immanuel Kant remarca: „ În reprezentarea sublimului în natură mintea se simte mişcată: pe când în judecata estetică asupra frumosului naturii ea este în contemplaţie liniştită...[13] Sărbătorescul nu presupune zguduire, nici neliniște, dar nu exclude contemplaţia. În schimb, eroicul menţine atenţia încordată din cauza imprevizibilului aventurii, aşa încât sentimentul cunoaşte stări contrarii. Mişcarea sentimentală e mai spectaculoasă decât în sărbătoresc. Sunt evocate stări de lucruri fabuloase: avuţie, acareturi, peisaje luminoase, care încântă privirea. Divinitatea există şi se arată binevoitoare, nu e spaimă. Singura grijă a individului pentru izbândă este ca realitatea ideală să fie corect transcrisă în tiparele textului poetic şi ale ritualului. Descrierile personajelor, a priveliştilor, a bogăţiilor sunt destinate să creeze impresia de irealitate, conform solemnităţii momentului fastuos.

În cadrul fastuosului se observă plăcerea omului pentru culoare şi lumină, care inundă întregul spaţiu mitic, conferindu-i un aer odihnitor şi familial, folosindu-se de o cromatică proprie, exact pentru a particulariza o anumită viziune în cadrul sublimului. Sărbătoarea înseamnă recreare în toate sensurile cuvântului, nu doar destindere, ci şi cosmogonie: dura trei, şapte, nouă zile, săptămâni. Prin dispariţia lor, societatea şi-ar pierde coerenţa, s-ar dezagrega.

Comportamentul sărbătoresc este unul ritualic, ceremonia este un stil de viaţă. În balada populară *Mioriţa,* nunta fastuoasă imaginată a ciobănaşului este menită să evidenţieze contopirea omului cu Universul din care face parte. Totul este fastuos, pentru a marca Marea Trecere, a pragului dintre viaţă şi moarte, moarte văzută ca o continuare a vieţii în natură: „ Soarele şi luna / Mi-au ţinut cununa; / Brazi şi păltinaşi / I-am avut nuntaşi; / Preoţi,munţii mari, / Paseri, lăutari, / Păsărele mii / Şi stele făclii!" Fastul este prezent şi în balada *Monastirea Argeşului,* fiindcă Negru-Vodă în mândria-i vine cu „ zece meşteri mari / Calfe şi zidari / Şi Manoli, zece / Care-i şi întrece " pentru a alege locul mănăstirii, dar şi pentru a încununa realizarea construcţiei şi a-şi însuşi opera de artă.

În basmele populare româneşti, pădurea este fastuoasă, este de o frumuseţe magică, te pierzi în splendorile ei şi te minunezi de ceea ce poţi găsi acolo: copaci cu suflete, crengi vrăjite, care murmură, frunze fermecate: „Această casă era încongiurată cu o pădure deasă şi înaltă, unde stau toate fiarele cele mai sălbatice din lume".[14] De fapt întreg spaţiu din basm te întâmpină cu fast: la curţile împărăteşti este mult belşug şi aur, totul este deosebit de împodobit, realitatea este idealizată. Făt - Frumos „se desfăta în palaturile cele aurite, trăia în pace şi liniște cu soţia."[15]

Prin fast se celebrează bucuria şi tinereţea omului şi a universului, unde realul s-a împrietenit cu posibilul, iar posibilul este măsura realului; universul imaginar al

[12] Petru Ursache, *Etnoestetica*, Editura Institutul European, Iaşi, 1998, p. 135;
[13] Idem, ibidem, pp.135-136;
[14] Petre Ispirescu, *Basme*, Editura Tineretului, Bucureşti, 1969, Editura Tineretului, p. 26;
[15] Idem, ibidem, p. 31;

operelor populare se estetizează, se sacralizează, acceptând cotidianul şi coexistând sacrul şi profanul.

REFERENCES

*** *Dicţionarul explicativ al limbii române*, Academia Română. Institutul de Lingvistică ”Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998, Ediţia a II-a.
Cernăuţi-Gorodeţchi Mihaela, *Poetica basmului modern*, Editura Universitas XXI, 2000, Iaşi.
Ciobanu Nicolae*, Între imaginar şi fantastic în proza românească*, Editura Cartea Românească, 1988;
Eliade Mirecea, *Aspecte ale mitului*, Editura Univers, Bucureşti, 1978.
Gusdorf Georges, *Mit şi metafizică*, Editura „ Amarcord”, Timişoara 1996.
Ispirescu Petre, *Basme,* Editura Tineretului, Bucureşti, 1969.
Prut Constantin, *Fantasticul în arta populară românească*, Editura Meridiane, Bucureşti.
Ruxăndoiu Pavel, *Folclorul literar în contextul culturii populare româneşti*, Editura Grai şi Suflet, Bucureşti, 2001;